

דוח מחקר תכנית המנטורים - ליווי אישי לצעירים עם מוגבלות ("נתיב לעצמאות"): מחקר הערכה

יונתן אייל ✦ ליטל ברלב ✦ דורי ריבקין

המחקר נערך במימון ג'וינט ישראל - מסד נכויות

תכנית המנטורים - ליווי אישי לצעירים עם מוגבלות ("נתיב לעצמאות"): מחקר הערכה

דורי ריבקין

ליטל ברלב

יונתן אייל

המחקר נערך במימון ג'וינט ישראל - מסד נכויות

יולי 2016

ירושלים

תמוז תשע"ו

עריכת לשון: רעיה כהן
תרגום לאנגלית: נעמי הלסטד
הפקה והבאה לדפוס: לסלי קליינמן

מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל

ת"ד 3886

ירושלים 9103702

טלפון : 02-6557400

פקס : 02-5612391

כתובת האינטרנט : <http://brookdaleheb.jdc.org.il>

פרסומים נוספים של מאירס-ג'וינט-ברוקדייל בנושא

מילשטיין, א'; ריבקין, ד'. 2015. פיתוח מודל אפקטיבי של דיור נתמך בקהילה לאנשים עם מוגבלויות:
מחקר הערכה. דמ-700-15

ריבקין, ד'; מילשטיין, א'. 2015. תכנית "מסד נכויות" ליווי הורים עם מוגבלויות במסגרת מכון אדלר:
מחקר הערכה. דמ-703-15

נאון, ד'; הדר, י'; כאהן-סטרבצ'ינסקי, פ'; ואזן-סיקרון, ל'; קונסטנטינוב, ו'. 2014. בעלי מוגבלות צעירים
בישראל: השתלבות בתעסוקה – משאבים, חסמים וצרכים. דמ-650-14

לוי, ד'; כאהן-סטרבצ'ינסקי, פ'. 2014. "מחסות לעצמאות" – ליווי בוגרי מעונות רשות חסות הנוער: מחקר
הערכה. דמ-661-14

אמיתי, ג'; רענן, ר'; כאהן-סטרבצ'ינסקי, פ'; ריבקין, ד'. לא פורסם. מעבר לבגרות בקרב אוכלוסיות במצבי
סיכון - צרכים והתערבויות (מסמך רקע לאשלים) 2011.

להזמנת פרסומים נוספים ניתן לפנות למאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, ת"ד 3886, גבעת הג'וינט,
ירושלים 9103702, טל': 02-6557400, פקס: 02-5612391, דואר אלקטרוני: brook@jdc.org.il

ניתן לעיין בפרסומים אלה גם באתר המכון: <http://brookdaleheb.jdc.org.il>

תמצית המחקר

התכנית

תכנית המנטורים "נתיב לעצמאות" הנה תכנית מעבר לחיים עצמאיים לצעירים עם מוגבלות, גילאי 21–35, המשתתפים במידה מועטה בלבד בפעילות בחברה ובקהילה. התכנית מכוונת לצעירים עם מגוון מוגבלויות ונועדה לאפשר להם עיסוק משמעותי ולסייע להם להתקדם במימוש מטרותיהם תוך קידום תפקוד עצמאי בקהילה. לשם כך המשתתפים מקבלים ליווי לפי העקרונות של שירות מוכוון אדם.

התכנית הנה פרי יוזמה של מסד נכויות – שותפות של ג'וינט ישראל, ממשלת ישראל וקרן משפחת רודרמן, אשר מממנת את התכנית ומפקחת על מהלכה. עמותת "כיוונים" מפעילה פיילוט של התכנית באזור הגליל המערבי מאז יוני 2012. מרבית המשתתפים נטלו חלק בתכנית במשך כארבעה חודשים ומקצתם לפרקי זמן ארוכים יותר, עד שנה. עד מועד כתיבת הדוח (מארס 2016) השתתפו בתכנית 60 איש.

מחקר ההערכה

מאירס-ג'וינט-ברוקדייל בחן את תכולת תפקיד המנטורים ואת אופי פעילותם, את השפעת התכנית וכן היבטים הנוגעים באפשרות להרחיב את התכנית למישור הארצי.

הנתונים נאספו בין דצמבר 2013 לדצמבר 2014 ממספר מקורות:

- ◆ ראיונות עם משתתפי התכנית (ראיינו 16 מבין 29 משתתפים)
- ◆ צוות המנטורים
- ראיונות עומק על אודות עבודתם בתכנית (הצלחות, אתגרים ולקחים)
- מידע מפורט על ההתקדמות של כל אחד מן המשתתפים ועל צרכים נוספים שלו
- ◆ משרד הרווחה והשירותים החברתיים - ראיונות עומק עם נציגי המשרד
- ◆ מסד נכויות, ג'וינט ישראל - ראיון עומק עם מנהלת התכנית במסד.

ממצאים

מאפייני המשתתפים

למשתתפים שראיינו מגוון סוגי מוגבלות: מוגבלות ראייה, מוגבלות שמיעה, מוגבלות פיזית, לקות למידה/הפרעת קשב וריכוז, אספרגר, ואפילפסיה. ל-7 מן המשתתפים שראיינו יש יותר ממוגבלות אחת.

- ◆ גיל המשתתפים שראיינו הוא בין 21 ל-40, והגיל הממוצע הוא 28.6.
- ◆ רובם מתגוררים עם הוריהם.
- ◆ רובם סיימו בית ספר תיכון ללא תעודת בגרות.
- ◆ לפני הצטרפותם לתכנית לא היו מעורבים בפעילות משמעותית מחוץ לבתיהם.

יישום התכנית

- ◆ אנשי מקצוע ובני המשפחה של צעירים עם מוגבלויות אשר שמעו על התכנית גילו בה עניין רב, והפצת המידע על אודותיה עזרה לרתום משתתפים לתכנית.
- ◆ התכנית נמשכה בדרך כלל בין שלושה לעשרה חודשים, בהתאם לצורכי כל משתתף ומשתתף, וכללה עד 80 שעות למשתתף.
- ◆ רוב המפגשים נערכו מחוץ לבית המשתתף, למשל בבית קפה, כדי לעודד יציאה של המשתתפים לסביבה.
- ◆ המפגשים התמקדו בזיהוי המטרות האישיות אשר המשתתף רצה לקדם. רוב המשתתפים העלו את נושא התעסוקה. נושאים שכיחים נוספים היו לימודים, דיור וחיי חברה.
- ◆ חלק מן המפגשים הוקדשו לשיחות עם המשתתף, חלק לפעילויות כגון ליווי לפגישות עם גורמים שונים (למשל למקומות עבודה אפשריים, למוסדות לימוד או למשרדי ממשלה לצורך קבלת שירותים) וחלק להתנסויות לשם קידום עצמאות אישית (למשל נסיעה בתחבורה ציבורית).
- ◆ צוות התכנית יצר קשרים עם גורמים שונים לשם איסוף מידע על אפשרויות שמתאימות לכל משתתף ועל אפשרויות התמיכה העומדות לפניו.
- ◆ לדברי צוות התכנית, חלק מן המשפחות תמכו במשתתפים וסייעו למהלך התכנית, ואילו משפחות אחרות הערימו קשיים ואף התנגדו.

תוצאות התכנית

- ◆ שביעות רצון המשתתפים מן התמיכה והליווי שקיבלו מן המנטורים גבוהה מאוד.
- ◆ נכון לקיץ 2014:
 - על-פי דיווח הצוות, רוב המשתתפים השיגו לפחות מטרה אחת במלואה ומיעוטם השיגו מטרות באופן חלקי בלבד.
 - להערכת המשתתפים, מידת ההצלחה בהשגת המטרות הייתה נמוכה יותר.
- ◆ ההבדל בין דיווחי הצוות לדיווחי המשתתפים נובע ככל הנראה מנטייתם של אנשי הצוות להתייחס להשגת יעדי ביניים (כגון ריאיון עבודה) לעומת נטייתם של המשתתפים להתמקד בהשגת מטרות סופיות (כגון השמה בעבודה).
 - לפי דיווח 16 המשתתפים המרואיניים:
 - 3 מהם לומדים.
 - 7 מהם עובדים, מרביתם בשוק החופשי.
 - אצל 4 מהם חל שיפור בחיים החברתיים מאז שהצטרפו לתכנית.
 - 5 התחילו להשתתף בפעילות פנאי מוסדרת.
 - 3 יצרו זוגיות חדשה.

♦ צוות התכנית בחן חודשים אחדים לאחר סיום המחקר את התקדמותם של כל 29 המשתתפים בתקופת המחקר.

■ 21 השיגו הצלחה לפחות באחד מן התחומים הבאים :

- מציאת תעסוקה
- יציאה ללימודים
- יציאה לדיור עצמאי
- השתתפות בתכנית לצעירים
- מימוש זכויות במסגרת סל שיקום.

♦ השפעות נוספות של התכנית על המשתתפים, לפי דברי הצוות :

- עלייה בנכונות לקבלת המוגבלות
- שיפור בדימוי העצמי
- מעבר מפסיביות לפעילות לשיפור חייהם.

♦ גורמים התורמים להצלחת התכנית מבחינת המשתתף, להערכת הצוות :

- הכרה של המשתתף במוגבלותו
- פניות רגשית של המשתתף
- ניידות המשתתף (על המשתתף להגיע למפגשים וליטול חלק בפעילויות נוספות)
- שיתוף פעולה עם גורמים בקהילה כגון עובדי רווחה
- משפחה התומכת בהשתתפות הצעיר בתכנית ובהתקדמות שלו לעצמאות.

מסקנות ונושאים לדיון

1. מסגרת העסקה והכשרה למנטורים

לרקע המקצועי ולהכשרת המנטור חשיבות מכרעת להצלחת התכנית, ובייחוד לחניכת מנטור חדש על-ידי מנטור ותיק.

בנוסף, כדי להקל את החיפוש אחר מנטור מתאים לכל אחד מן המשתתפים, שיהווה מודל הולם בעבורו, יש להקפיד על צוותי עבודה מגוונים.

2. עבודת צוות

עבודת המנטור מאתגרת ונעשית ברובה ביחידות עם המשתתף. על צוות המנטורים להיות גדול דיו כדי שיוכל להוות קבוצת תמיכה מקצועית ורגשית למנטורים.

3. הגדרת מטרות

המנטור מסייע למשתתף בהגשמת המטרות שבחר. חשוב להגדיר מטרות ביניים ומטרות סופיות (כגון הגשת מועמדות ללימודים לעומת תחילת לימודים). יש מקום לחשוב עד כמה על הצוות להיות מעורב בבחירת המטרות על-ידי המשתתפים.

4. תעסוקה

המנטורים והמשתתפים דיברו על מרכזיותה של התעסוקה עבור המשתתפים. יש להרחיב את הידע של המנטורים בנושא, כך שיוכלו לתמוך במשתתפים בכניסה לשוק העבודה. מומלץ לשקול לשלב בתכנית מתאם תעסוקה, כדי לסייע למנטורים, או לעבוד ישירות עם המשתתפים.

5. אוכלוסיות שאינן משתתפות בתכנית

התכנית גייסה משתתפים ברחבי הגליל המערבי, אך למרות מגוון האוכלוסייה באזור כמעט כל המשתתפים היו יהודים לא דתיים. כדי שהתכנית תוכל לשרת אוכלוסיות נוספות (כגון חרדים וערבים), בהתאם לכוונת מפעיליה, יש צורך לבחון איך להתאימה מבחינה תרבותיות, כולל איך לגייס אנשי צוות מתאימים.

6. משך הליווי

לתחושת צוות התכנית, משך הליווי מתאים. כיום הוא עומד על כארבעה חודשים. עם זאת, הצוות סבור שחשוב לאפשר לחלק מן המשתתפים להישאר בתכנית עד שנה, כפי שנעשה עד כה אם התעורר הצורך. הגמישות במשך התכנית חיונית למתן מענה למשתתפים בהתאם לצורכיהם האישיים.

7. מעקב בתום התכנית

המשתתפים בתכנית שייכים לאוכלוסייה חלשה במיוחד אשר עשויה להזדקק לסיוע ותמיכה לאורך זמן. לכן יש לבחון את האפשרות למסד מעקב טלפוני אחר המשתתפים מספר חודשים עד שנה לאחר סיום התכנית.

8. דגם התערבות קצר מועד

אנשי הצוות ציינו כי בפועל יש שני דגמי התערבות וטיפול אופייניים:

הליך קצר מועד: מתן מידע והכוונה למשתתף וקישור בינו לבין שירות מסוים.

הליך מלא: מתן מידע והכוונה, קביעת מטרות ופעולות, וצעדים להשגת המטרות המבוקשות.

אצל רוב המשתתפים יושם ההליך המלא. עם זאת ישנה בקרב הצוות תחושה שההליך הקצר מתאים לחלק מן המשתתפים ויש לראות בו חלק משיטת ההפעלה של התכנית.

9. תיעוד התכנית

לתכנית אין מודל הפעלה כתוב, אשר יוכל לשמש ליישומה והטמעתה בעתיד.

בעקבות ממצאי המחקר התכנית נתונה בימים אלו בתהליכי הרחבה.

דברי תודה

ברצוננו להודות לכל מי שסייע לנו בביצוע המחקר ובהכנת דוח זה: למיכל טבקמן ומיכל טנא רינדה, מנהלות התכנית בג'וינט ישראל - מסד נכויות; ל-ורד טלר, זוהר אליוסף, עדי סגל-טקסיאק ומיכל מולר מצוות המנטורים של עמותת כיוונים וכן לחברי ועדת ההיגוי של התכנית.

אנו אסירי תודה למשתתפי התכנית אשר שיתפו אותנו בניסיונם האישי.

ללא כל אלה המחקר והדוח לא היו מתאפשרים.

כמו כן אנו מודים לעמיתינו במכון ברוקדייל: לרעיה כהן על העריכה, לנעמי הלסטד וקארי זלסון ורשבסקי על תרגום התמצית לאנגלית ועריכתה וללסלי קליינמן על הבאת הדוח לדפוס.

תוכן העניינים

1	1. מבוא
1	2. סקירת ספרות
1	2.1 המעבר לבגרות אצל צעירים עם מוגבלות
2	2.2 תכניות לתמיכה במעבר לבגרות אצל צעירים עם מוגבלות
2	2.3 "שירות מוכוון אדם"
2	2.4 מושג המנטור
3	3. תכנית המנטורים "נתיב לעצמאות"
3	3.1 מטרות התכנית
3	3.2 אוכלוסיית היעד
3	3.3 אופן הפעולה של התכנית
4	4. מטרות המחקר
4	5. שיטת המחקר
5	6. ממצאים
5	6.1 מאפייני המשתתפים
7	6.2 יישום התכנית
14	6.3 תוצאות התכנית
18	7. מסקנות ונושאים לדיון
18	7.1 ייחודיות התכנית בדרכי הפעולה ובמענה שהיא נותנת
18	7.2 אופייה המיוחד של עבודת המנטורים
18	7.3 מסגרת ההעסקה וההכשרה של המנטורים
19	7.4 הגדרת מטרות
19	7.5 תעסוקה
19	7.6 אוכלוסיות שאינן משתתפות בתכנית
20	7.7 משך הליווי
20	7.8 מעקב
20	7.9 דגם התערבות קצר מועד
20	7.10 תיעוד התכנית
21	ביבליוגרפיה
22	נספח א : סוגי המוגבלויות של משתתפי התכנית
23	נספח ב : תוצאות התכנית

רשימת הלוחות

4	פרק 3: תכנית המנטורים "נתיב לעצמאות" לוח 1: הראיונות עם משתתפי התכנית
	פרק 6: ממצאים
6	לוח 2: סוגי המוגבלויות של המרואיינים, על-פי הצוות
6	לוח 3: השכלת המרואיינים
9	לוח 4: המטרות האישיות על-פי דיווחי המשתתפים והצוות
10	לוח 5: הנושאים שבהם עסקו המפגשים, על-פי דיווחי המשתתפים
14	לוח 6: שביעות רצון של המשתתפים מהיבטים בקשר עם המנטור
15	לוח 7: המטרות האישיות שהמשתתפים והצוות החליטו עליהן ומידת השגתן, לפי המרואיינים ולפי הצוות
17	לוח 8: תחומי ההישגים בתכנית, על-פי דיווח צוות התכנית
	נספח א: סוגי המוגבלויות של משתתפי התכנית
22	לוח א1: משתתפי התכנית במועד המחקר לפי מוגבלות, על-פי דיווח הצוות
	נספח ב: תוצאות התכנית
23	לוח ב1: הישגי המשתתפים בתכנית במועד המחקר, על-פי דיווח צוות התכנית בדצמבר 2014